

Az egyéb tulajdonnévfajták kutatásának helyzete és feladatai

1. Ha névtudományi folyóiratokban, tanulmánygyűjteményekben, kongresszusok anyagában, bibliográfiákban lapozgatunk, ritka kivételként kerül eléánk egy-egy cikk — még ritkábban egész könyv —, amely nem személynevekkel vagy helynevekkel, hanem állatnevekkel, tárgynevekkel, intézménynevekkel, illetőleg egyéb periférikus tulajdonnévfajtákkal foglalkozik. Ez az arány minden bizonnyal az egyes névfajták fontosságának felel meg. Mostani konferenciánk rendező bizottsága mégis a tanácskozás egyik napirendi pontjává tette meg az egyéb tulajdonnévfajták kérdéseit, felismerve, hogy e kutatási terület további elhanyagolása az egyetemes névtudománynak válik kárára. A névelmélet, a névrendszertan, a névjelentéstan kérdéseire csak akkor kaphatunk választ, ha vizsgálatainkat minden tulajdonnévfajtára kiterjesztjük. A személynevek és a helynevek állománya — legalábbis a fejlett társadalmakban — annyira megmerevedett, hogy a névkeletkezés folyamatát, a természetes, motivált névadást már alig-alig tanulmányozhatjuk rajtuk. Némely névfajta (intézménynév, áru-név) a gyakorlati életben is egyre jelentősebbé válik, nyelvhasználati, nyelvhelyességi, helyesírási problémákat kell vele kapcsolatban megoldanunk, amit nem tehetünk meg kellő névtudományi megalapozás nélkül.

2. „Egyéb tulajdonnévfajták”-ról beszélek jobb híján, nem pedig „különleges tulajdonnevek”-ről, ahogy konferenciánk előzetes programja ennek az előadásnak (nem tőlem származó) címét megadta. Hiszen ezek a névfajták korántsem mindig „különlegesek”; az állatnév például minden bizonnyal a legősibb és legtermészetesebb névfajták közé tartozik. Az ember ősidők óta egyedi néven szólította segítőtársait, a kutyát és a lovat; kutya- és lónevek előfordulnak már Homérosznál, s a magyar őstörténeti vonatkozásairól ismert orkhoni türk feliratok a hős harcosok neve mellett a lovaik nevét is megörökítik. Az elmúlt évtized hazai és külföldi névtudományi irodalmában az állatnevekkel foglalkozó publikációk száma elég nagy ahhoz, hogy az állatnévkutatás különböző irányzatairól és szempontjairól beszélhessünk. Alapvető a szinkrón névanyag összegyűjtése, rendszerezése és tipizálása. Ilyen BALOGH LÁSZLÓnak elvi kérdések tisztázására is vállalkozó cikke: Állatnévadás Szamossegen (MNy. XV, 51—66). Továbbá néhány tanulmány a háziállatok neveiről román, svéd, ukrán és burját nyelvi anyagon. (T. PĂTRĂSCANU: Nume di animale din judetul Alba. Limbă și literatură. 1969; I. NEIESCU—A. STAN: Nume proprii de animale în zona Porților de Fier. Cercetări de lingvistică. XIV, 309; N. TIBERG: Estlands-svenska husdjurnamn. Acta Academiae regiae... Uppsala, 1972.; SZ. F. KLÜMENKO—P. P. GRÜSCSENKO: Zoonimü szela Lucsanki Ovrucsevszkojgo rajona Zsitomir-szkoj oblaszti. Voproszú onomasztiki. Szamarkand, 1975, 50; L. V. BAIROVA: Klicski domasnih zsvotnuh v burjatszkom jazüke. Voproszú Toponimiki. 1975. 142). Más cikkek, kongresszusi előadások egyes állatfajok neveivel foglalkoznak: francia, lengyel, magyar lónevekkel (H. CHAPRON: Noms de chevaux de

culture. Bull. folklorique d'Ile-de-France. 1968., 45; J. BUBAK—A. WILKON: Z problematyki nazw własnych koni. Język Polski. 1969. 291; J. SOLTÉSZ KATALIN: Lónevek. Nyr. C, 144); cseh ló- és szarvasmarhanevekkel (J. TÉMA: Jména skotu a koni na vychodním Těšinsku. ZMK. XI, 54), francia, cseh, izlandi, svájci, német és magyar szarvasmarhanevekkel (S. BRISSAUD: Les noms de boeufs. Folklore, 1967; L. KLIMEŠ: Jména krav na Domažlicku. ZMK XVII, 444; CH. S. HALE: Cow Names from Northwestern Iceland. Names. XXV, 221; R. RIS: Kuhnamen. Vom Appellativ zum modischen Phantasienamen. XIIIth International Congress of Onomastic Sciences... Cracow... 1978.; IMPLÓM JÓZSEF: A szarvasmarhanevek. MNy. LXXII, 241; SOLYMÁR IMRE: A völgyeségi kiscsordák tájfajta teheneinek nevei 1930 és 1945 között. NÉ. 3. sz. 50), magyar kutyanévvel (J. SOLTÉSZ KATALIN: Kutyanévvel, 1969. Nyr. XCIV, 241; A. SAUVAGEOT: Les noms de chiens en hongrois. RIO. 1971., 215; PETŐ GÁBOR PÁL: Még egyszer a kutyanévről. Nyr. C, 154), cseh kutya- és macskanevekkel (J. SPAL: Jména našich psů a koček, Zprávy Kruhu přátel českého jazyka. 1965, 11). Tudomásom van nyíregyházi főiskolás és nagykanizsai középiskolás diákok szakdolgozatként, illetőleg szakköri munkában készült állatnévgyűjtéseiről. (Azóta megjelent: KNAUSZ ÁGNES, Kutya-, ló- és szarvasmarhanevek Miklósfán. NévtDolg. 16. sz.; TÓTH ÉVA, Letenye és Sormás kutyanévei. NévtDolg. 18. sz.; PAULUSZ JULIANNA, Szarvasmarhanevek Nagykanizsa környékén. NévtDolg. 20. sz.)

Meg kell különböztetni a népi és a hivatalos (vagy nagyüzemi) állatnévanyagot; az előbbiben a természetes, motivált névadás érvényesül bizonyos névadási szokásokkal, hagyományokkal együtt, ennek következtében ugyanazokat a neveket több egyed is viseli, így tere van a névgyakorlás vizsgálatának; a nagyüzemi tenyésztés ezzel szemben arra törekszik, hogy a nevek lehetőleg ne ismétlődjenek, ami egyrészt a névállomány roppant tarkaságához, másrészt mesterséges kódrendszerek kialakulásához vezet. A hivatalos állatnévadás jellegzetessége például a nevek információs értékű kódrendszere, a névnek a névviselő egyed életkorára, leszármazására vagy tenyésztési helyére utaló kezdőbetűje.

Névadási hagyományokról szoltam az előbb; ennek ismeretéhez azonban többet kellene tudnunk a régi korok állatneveiről, mint amennyit a kutatás eddig feltárt. XVIII—XIX. századi állatnevekkel foglalkozott SCHRAM FERENC (XVIII—XIX. századi állatnevek. MNy. LXV, 92) és SUGÁR ISTVÁN (XIX. század eleji tehén- és XVIII. század eleji lónevek. Nyr. XCV, 376); részben történeti anyagú IMPLÓM JÓZSEF idézett cikke a szarvasmarhanevekről. Egy cseh kutató, G. HOFMANN XVIII. századi tehénneveket mutatott be (Jména krav na Merklínsku roku 1776. ZMK. VIII, 109; Jména krav na panstvi Bystřice n. Vhl. r. 1792. ZMK. XVI, 431), GERHARD EIS Vom Zauber der Namen (Berlin, 1970.) című könyvének állatnevekkel foglalkozó részében (34) középkori és barokk kori ló- és kutyanévről is szó van. További kutatási irányzat a nevek bizonyos jelentéstani vagy alaki típusainak, valamint egyes neveknek a vizsgálata. A folyónevekből lett kutyanévről egy sor egymáshoz kapcsolódó közlemény jelent meg a 60-as években (NYÍRI ANTAL: A folyónevekből lett kutyanévről. Nyr. LXXXVII, 351, IMPLÓM JÓZSEF: A folyónevekből lett kutyanévekhez. Nyr. LXXXVIII, 203; KÖHEGYI MIHÁLY: A folyónevekből lett kutyanévekhez. Nyr. LXXXVIII, 205, Még egyszer a folyónevekből lett kutyanévről. Nyr. XC, 423; LÉTAY MIKLÓS: A kutyanévről. Nyr. XCIII, 119, MÁRTON GYULA: Adalék a folyónevekből lett kutyanévekhez. Nyr.

XCIII, 134). Az Intermédiaire des Chercheurs et Curieux című francia folyóirat 1967-ben 13 folytatásban közölt állatnévként használt személyneveket (Noms de personnes donnés aux animaux); hasonló témájú H. P. ALTHAUS terjedelmes tanulmánya is (Ruf- und Familiennamen als Haustierbezeichnung? Leuvense Bijdragen. 1968, 52). Alaki szempontú P. GALAS cikke az *-ula* végződésű lengyel tehénnevekről (Nazwy krów z przyrostkiem *-ula* w powiecie bochenskim. Symbolae Taszycki, 85). Egyes kutyannevekkel foglalkozik egy holland szerző (W. PÉE: Over een paar hondenamen in Vlaanderen en Roetenië. Naamkunde. 1970, 187); nálunk a különböző állatfajok egyedeinek is adható *Gyöngyös* névvel BALOGH LÁSZLÓ (A *Gyöngyös* állatnév jelentéséhez. MNy. LXIV, 78) és ZENTAI JÁNOS (A *Gyöngyös* állatnév jelentéséhez. MNy. LXV, 83) foglalkozott, s mindkét közlemény a név motivációját vizsgálja.

Mivel az ember elsősorban háziállatoknak ad nevet, az állatnév-irodalom tárgya is főleg a háziállatok névanyaga — igen kevés kivétellel. 1975-ben a berni kongresszuson P. ZWOLIŃSKI lengyel kutató Az állatnevek helye az onomasztikában címmel — szinte azt mondhatnám, álcázva — az európai állatkeretekben, vadasparkokban és rezervátumokban őrzött bölények neveiről adott elő, megalkotván a *bizontonímia*, azaz „bölénynévtan” műszt. (Meszto zoonimov v onomasztike. Onoma. XXII, 491). Másik kivétel a szűkebb értelemben vett irodalmi állatnévadásnak, tehát az állatmesékben, állatregényekben szereplő, többé-kevésbé antropomorfizált figurák névanyagának vizsgálata. Az 1969. évi bécsi kongresszuson az argentin népmesék állatneveiről hangzott el előadás (N. G. B. FERNÁNDEZ PEREIRO: Nombres de persona puestos a animales en cuentos populares argentinos. 10. Internationaler Kongress für Namenforschung. Wien, 1969. I, 259), 1970-ben pedig az NSZK-ban 163 lapos könyv látott napvilágot az ismert középkori Rókarégény holland változatának állatneveiről (H. MENKE: Die Tiernamen in Van den Vos Reinaerde. Heidelberg, 1970.). — A tágabb értelemben vett irodalmi állatnévadás, tehát a szépirodalmi művekben általában előforduló állatnevek vizsgálata nálunk BAKOS JÓZSEF figyelmét vonta magára: Gárdonyi és a nevek című tanulmányának (Nyr. LXXXVI, 424) utolsó szakaszát az állatneveknek szenteli.

3. A t á r g y n e v e k kutatásának központi kérdése, hogy egyáltalán a tárgyak mely osztályaiba tartozó egyedeknek lehet és szokás tulajdonnevet adni. Erre a kérdésre csak eljövendő részletes és rendszeres vizsgálódások alapján lehet válaszolni. Egyelőre annyi bizonyos, hogy a hajóknak rendszeresen és hivatalosan adnak nevet, mégpedig nemegyszer meghatározott alaki vagy jelentéstan rendszer alapján, amely bizonyos információt is közöl (pl. a Holland—Amerika Lijn hajóstársaság személyszállító hajói *-dam*, teherszállítói *-dijk* végződésű nevet kapnak; Amerikában a csillagnevet viselő hajók teherszállítók, a fákrol elnevezettek halászhajók, a mitológiai nevűek műhelyhajók, a folyónevet viselők olajszállítók stb., vö. J. SOLTÉSZ KATALIN, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979. 21, 77). A hajónevek történetével és tipizálásával a holland névtudományi kiadványsorozat 1960-ban megjelent, két tanulmányt és hozzászólásokat tartalmazó, Hajónevek egykor és most című füzet foglalkozott (J. P. KRUSEMAN—W. VOORBEITEL CANNENBURG: Scheepsnamen vroeger en nu. Amsterdam, 1960.). Azóta megjelent egy német (K. F. MÜLLER: Die Schiffsnamen der Bundesmarine. Muttersprache. 1968, 21) és egy cseh (L. KLIMEŠ: Jména válečných lodí. ZMK. IX, 245) tanulmány a hadihajók neveiről, orosz cikkek a volgai hajók neveiről (V. B. DJAKONOVA—N. I. DOMRACSEVA

Leksziko-szemanticeszkije gruppü nazvanij volzsszkih parohodov. Voproszű toponomasztiki. 1974, 85; T. A. ISZAJEVA: Povolzs'e v nazvanijah volzsszkih parohodov. Dialektü i toponimija Povolzs'ja. Csebokszarű 1975, 108), Amerikában egy-egy terjedelmesebb könyv a hajó-, illetve csónaknevekről (D. H. KENNEDY: Ship Names. Virginia, 1974; J. E. FUGGART: Motorboat, Yacht or Canoe — You Name It. Metuchen, 1974.). Érdekes, hogy viszonylag nagyobb az érdeklődés a történelmi hajónévanyag iránt, igaz, hogy ezekről aránylag több írásos dokumentum is van, mint a régi állatnevekről. Francia kutatók írtak középkori arab, illetőleg XVII. századi algériai hajónevekről (G. S. COLIN: A propos de deux navires marchands. Méditerranée, première moitié du XIIe siècle. Arabica. 1969, 212; G. TURBET-DELOF: Noms de navires algériens au XVIIe siècle. RIO. 1970, 213); mások tanulmányozták a régi dán és svéd hajóneveket (H. HENNINGSEN: Skipsnavn, Danmark. Kulturhistorisk Lexikon för Nordisk Medeltid. 1970. 562; H. KARLSSON: Studier över båtnamn, särskilt namn på backebåtar och bankskutor från 1700-talets Bohuslän. Göteborg, 1970.), valamint a Nagy Péter korabeli orosz hajók neveit (T. A. ISZAJEVA: Nazvanija korablej v Petrovszkuju epohu. Russzkaja Recs. 1976, 79). Azt hiszem, a magyar hajózás is volt és van olyan jelentős, hogy érdemes lenne a hajóneveinket névtani vizsgálat alá vonni.

Noha más járműveknek — mozdonyoknak, léghajóknak, repülőgépeknek, autóknak — is szoktak nevet adni, ez a névanyag még alig van feldolgozva, összegyűjtve (Y. E. BOEGLIN: A propos des noms des moyens de transport. Names. XI, 265; J. M. B. FARFÁN: Onomastica de Vehiculos. Folklore Americano. 1957.); a jövő feladatai közé tartozik. A járművek mellett a tárgyakkal egy másik kategóriája válhatott olyan fontossá az ember számára, hogy egyedeinek tulajdonnevet adott: a fegyverek. A középkori lovagi epikában ránk hagyományozott kardneveket már a század elején feldolgozta FRIEDRICH KLUGE (Altdeutsche Schwertnamen. Wiss. Beihefte zur Zeitschrift des Allg. Deutschen Sprachvereins. Berlin, 1910.); 1967-ben I. Miksa császár ágyúneveiről jelent meg tanulmány (R. WEDLER: Die Namen der Kanonen Maximilians I. Beiträge zur Namenforschung. 1967, 160). Egyidejűleg fegyver és jármű a tank: az első világháborús tankok neveiről L. KLIMES cseh szerző írt (Názvy tanků v první světové válce. ZMK. XI, 618). Elégge ismeretes az az egyházi szokás, hogy a harangoknak nevet adnak — többnyire egy szent nevét —, a harangnevekről azonban még sehol sem olvastam. Annál is fontosabb és érdekesebb lenne a harangnevek összegyűjtése és feldolgozása, minthogy a hivatalos egyházi nevek mellett vannak nyilvánvalóan népi eredetűek is (pl. a bécsi Stephansdom harangjának *Pummerin* neve); a hivatalos és a népi névadás viszonyának tanulmányozása pedig egyéb területeken is célkitűzése a névtudománynak.

4. A helynévkutatás elhanyagoltságáról általában nemigen lehet panaszkodni. Mégis vannak a toponimiának kevésbé felderített peremterületei. Az épület- és építménynévek sajátos problematikájáról nemrég olvashattunk a Névtani Értesítő 2. számában a névtudományi terminológiai vita kapcsán. Nemcsak az tisztázatlan, hogy a bel- és külterületi épületek, magánházak és középületek, hidak, gátak, őrtornyok stb. nevei mikor számítanak helynévnek, mikor kell őket számba venni helynévgyűjtéskor, hanem egyáltalán az épületnév mint speciális tulajdonnévfajta nem elégé feltűnő Magyarországon. A lakóházak és tanyák egyedi neve — ha van ilyen — „szinte kivétel nélkül

volt vagy jelenkori tulajdonosaik valamilyen névalakulatából (családnév, családnév+keresztnev, ragadványnév, becenév illetőleg ezek kombinációiból) és még egyéb közszavakból keletkeztek. Nem úgy, mint Angliában, Japánban, Finnországban, Észtországban, esetleg még egyebütt is, ahol a háznevek és tanyanevek állandóbbak, függetlenek tulajdonosaik nevétől.” (HAJDÚ MIHÁLY: NÉ. 2. sz. 23.) A középületeket pedig, ahogy BACHÁT LÁSZLÓ ugyanott rámutat (NÉ. 2. sz. 32), rendszerint az abban az épületben működő intézmény nevével jelölik meg, „így a földrajzi név és az intézménynév elkülönítése sokszor igen nehéz.” Hozzátehetjük még, hogy a templomok hivatalos egyházi elnevezései, az úgynevezett templomcímek (patrociniumok, titulusok) más országokkal ellentétben nálunk alig élnek a köztudatban; például a Szent Erzsébetről elnevezett budai templomot általában csak *kapucinus templom*-ként ismerik.

Külföldön, ahol az épületek egyedi elnevezésének nagyobb hagyománya van, a szakirodalom is nagyobb figyelmet szentel neki. Angol, német, osztrák, holland, flamand, cseh épületnevekről jelentek meg publikációk (L. DUNKLING: English House Names. Surrey 1971; J. C. MILES: House Names around the World. London, 1972; G. VANDE PUTTE: Huisnamen te Overijse. Eigen Schoon en De Brabander. 1970; J. HÁLA: Jak vznikaly na vesnicích názvy „po chalupách”? ZMK. X, 205; I. HONL: O krasovidech, milohrádcích a jejich příbuzenstvu. ZMK. XX, 25) — a legtestesebb egy 660 lapos kiadvány a Stájer-Salzkammergut hat községének ház- és tanyaneveiről (K. VOCELKA: Die Haus- und Hofnamen der Katastralgemeinden Altaussee, Grundlsee, Lupitsch, Obertressen, Reitern und Strassen im steirischen Salzkammergut. Wien, 1974.), de csupán az 1390—1440 közötti antwerpeni háznevekről is három és fél ívnyi tanulmány jelent meg (R. VANDE WEGHE: Een halve eeuw Antwerpse huisnamen. 1390—1440. Naamkunde. 1977, 183), továbbá a XV. századi Brügge (J. GELDHOF: Brugse huisnamen uit een XVde eeuws renteboek. Biekerf, 1975. 161), a középkori Prága, Dortmund, Časlav, Oppenheim házneveiről (E. MILAVCOVÁ: Nejstarší domovní jména na Starém Městě pražském do roku 1436. ZMK. VI, 21; V. V. KREMER: Jména časlavských budov. ZMK. VIII, 445; H. O. SWIENTEK: Die Namen von Wohnhäusern im alten Dortmund. Der Märker. 1966, 23; W. D. ZEMECKE: Die Hausnamen in Oppenheim. Festschrift Bischoff. Köln—Wien, 1975. 245). L. KLIMEŠ — a tanknevek feldolgozója — felfigyelt a „nem hivatalos” épületnevekre (Neoficiální názvy budov. ZMK. XI, 142). Foglalkoztak amerikai és izlandi — katolikus és protestáns — templomnevekkel (D. A. FLEMING: Names of Roman Catholic Churches and Schools in the Archdiocese of Chicago. Names. XV, 21; I. CHASE—B. EUGENE: Names of Presbyterian Churches. Names in South Carolina. Columbia, 1969. 49; L. B. BJÖRNSSON: Guðshús í Bardastrandarsýslu. Ársrit Sögufélags Ísfirdinga. 1967, 7; UŐ.: Guðshús í Vestur-Ísafjarðarsýslu. Ársrit Sögufélags Ísfirdinga. 1969—70, 7), az egyiptomi piramisok neveivel (I. BENNETT: The Names of the Pyramids of the Twelfth Dynasty. Jour. Eg. Archeol. 1969. 216), Karintia középkori várneveivel. (E. KRANZMAYER: Die hochmittelalterlichen Burgennamen Kärntens. Anzeiger Akademie Wiss. Wien phil. hist. Kl. 1969, 335) és lengyel malomnevekkel (T. GOŁĘBIEWSKA: Nazwy polskich młynów. Onomastica. 1969, 81). Megjelentek cikkek Pozsony egyes nevezetes épületeinek nevééről (L. DVONČ: Mirbachov palác — Mirbach. Večerník. 1975. 12. sz. 9; UŐ.: Družba a Volga. Večerník. 1976. 12. sz. 11; UŐ.: Reduta. Večerník. 1976. 24. sz. 9), egy templomcímről (R. VIER-

ENGEL: Ad gradus Beatae Mariae Virginis. Kirchen und Kapellen mit dem Titel „Maria zu den Stufen“, Mainzer Zeitschrift. 1965—66. 88), valamint egy régi holland háznévről: „A róka és a daru” (R. VAN PASSEN: De vroegere huisnaam „De Vos en de Kraan” te Waarloos. Naamkunde. 1977, 89). — Nálunk HAJDÚ MIHÁLYnak az alföldi tanyák névtípusait rendszerező tanulmányán kívül (Az alföldi tanyák névtípusai. NytudDolg. 14. sz. 59) — amely módszertanilag bizonyítja, hogy a személynevet tartalmazó névalakulatok is önálló tulajdonnévnek tekinthetők — legújabban HEGEDŰS ATTILA hasonló tárgyú dolgozatát olvashattuk (Tanyanévvizsgálat Bács-Kiskun megyében. NÉ. 3. sz. 14), továbbá egy-két egyedi épületnévvel foglalkozó cikket említhetünk: ORSZÁGH LÁSZLÓ írt a *Csendilla* villanévéről (MNYj. XVII, 141), amely egy ideig közszóként is forgalomban volt, POSGAY ILDIKÓ pedig egy magyar történelmi szerepe miatt fontos külföldi épületnévről (*Trianon*. MNY. LXXI, 338). A kutatás azonban ennél többet végzett. ÖRDÖG FERENC MARKÓ IMRE LEHEL közreműködésével összegyűjtötte és statisztikailag feldolgozta a XIX. századi Magyarország és Horvátország katolikus-templom-címeit; a remélhető közzététel nemcsak ezen az elhanyagolt kutatási területen jelent nagy továbblépést, hanem a kultusz történetben és ezen keresztül a keresztnévek társadalmi—történeti megoszlásának, a névszociológiának, névdívatnak a kutatásában is.

Milyen feladataink vannak még? HAJDÚ MIHÁLY felhívta a figyelmet a polgári nyaraló- és villanevek tanulmányozására, mint amellyel „a névtudomány igen érdekes társadalmi szokást világíthat meg” (NÉ. 2. sz. 23). Hangsúlyozni szeretném, hogy ha az így megvilágított társadalmi jelenség nem éppen vonzó, az nem riaszthat vissza a tanulmányozásától — és ez nem csupán a villanevekre vonatkozik. Figyelmet érdemelnek a városi lakóházak bármily szórványos nevei is, bérpalotától a bérkaszányáig, amilyen pl. az *Ankerpalota*, illetőleg a *Tizenháromház*. A középületek és a bennük működő intézmények nevének egybeesése a tulajdonnévi poliszémia sajátos jelensége (pl. a *Gellért Szálló* intézménynév ilyen összefüggésekben: „a Gellért Szálló vendégei”, „a Gellért Szálló alkalmazottai”, de épületnév a helymegjelölésekben, mint „találkozunk a Gellért Szállónál”, „villamosmegálló a Gellért Szálló előtt” és hasonló). Ám vannak a bennük működő intézmény nevétől független vagy attól elszakadt épületnevek is (pl. *Budavári Palota*, *Újvárosháza*), általában jó volna módszeresen megvizsgálni épületnév és intézménynév viszonyát. Ne feledkezzünk meg továbbá arról, hogy nemcsak a hivatalos templomcímek tulajdonnevek, hanem az *Egyetemi templom*, *Bazilika*-féle megnevezések is; hogy lehet tulajdonneve az épület egyes részeinek (pl. a tornyoknak, amelyeknek neveiről a „különleges tulajdonnevek” egyik cseh specialistája, IVAN HONL írt: *Príspevek k názvům věží*. ZMK. VIII, 16), valamint az olaj- és gázvezetékeknek és vasútvonalaknak, a vasúti és egyéb állomásoknak (I. HONL: *Chrématonymie železničních tratí*. ZMK. XI, 554; A. VANAGAS: *Del kai kurių autobusų stočių vardų*. Kalbos Kultura. Vilnius. 1969, 60), kikötőknek, repülőtereknek, amelyek gyakran sajátos névtani problémákat vetnek fel. Gyakorlati szempontból is fontos volna megvizsgálni, mennyiben igazodnak vagy nem igazodnak a községnevek hivatalos megváltoztatásához, mennyiben segíti ez az igazodás vagy nem igazodás a tájékozódást stb. Pl. *Verőce* és *Kis-maros* közigazgatási egyesítése óta az állomások a *Verőcemasaros*, ill. *Verőcemasaros-felső* nevet viselik, de az ugyancsak összevont *Boglárlelle* állomásai továbbra is *Balatonlelle* és *Balatonboglár*.

A toponímia vizsgálati körébe tartoznak a földfelszíni nevek mellett a föld alatti és Földön kívüli helynevek is. Barlangokban és bányákban a tájékozódás érdekében nevet szoktak adni a természetes és mesterséges tereptárgyaknak, járatoknak, üregeknek és egyéb helyeknek. Amint R. NAGY VERÁNÁK a Buda környéki barlangok helyneveit bemutató — tudomásom szerint egyedülálló témájú — dolgozatából (Helynévvizsgálat négy budai barlangban. MND. 5. sz.) megtudjuk, a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat szervezetten is foglalkozik a barlangi elnevezésekkel, a dokumentációs szakosztály keretében megalakult „Nevezéktani és Névtnai Munkabizottság” révén. Bányai nevekről német és belga-francia szerzők írtak (E. HIRSCH: Erzgrubenamen am Osthang der Kottischen Alpen. Studi Piemontesi. 1976, 100; K. F. MÜLLER: Schwarzwälder Bergbaunamen. Oberrheinische Studien. H. 4. Lahr/Schwarzwald, 1976.; P. RUELE: Les noms de veines de charbon dans le Borinage /XVe—XXe s./. Liège, 1970.). A Földön kívüli helynevek irodalmából mindenké előtt ERDŐDI JÓZSEF munkáját kell megemlítenünk (Uráli csillagnevek és mitológiai magyarázatuk. MNyTK. 124. sz.), amelyhez a megjelenését követő évben IFJ. KÁLMÁN BÉLA a csillagász szemszögéből fűzött megjegyzéseket (Megjegyzések a csillagnevekhez. MNy. LXVII, 375). RÁCZ ENDRE egy magyar népi csillagnévről írt (A Sirius csillag *Pila* nevééről. Nyr. XCV, 203). Külföldön névlisták, ismeretterjesztő magyarázatok, a névadás elveit ismertető dolgozatok jelentek meg az égitestnevekre vonatkozóan (Noms des planètes. Intermédiaire des Chercheurs et Curieux. 1968, 1103; W. EILERS: Sinn und Herkunft der Planetennamen. München, 1976.; V. JA. BUTANAJEV: Predstavlenija o nebesznüh szvetilah v folklora hakaszoj. Ucsenüje zapiszki hakszskogo naucsno-isszledovatelszkogo insztituta... Abakan, Szerija filol. 1976, 231; M. E. RUT: Principü nominacii nekotorüh asztronomiczeszkij objektov. Voproszú toponimiki. Szverzdlovszk. 1970, 102). A hatvanas években fellendülő úrkutatás új területet nyitott a nyelvtudomány számára is: a Hold- és Mars-topográfiát. Ezzel elsősorban amerikai kutatók foglalkoztak: 1964-ben jelent meg egy cikk a Hold helyneveiről (H. KENNY: Place-names on the Moon. Names. XII, 73); a Marsnak és bolygóinak toponímiájáról nem kevesebb mint 200 oldalas könyv látott napvilágot (J. BLUNCK: Mars and its Satellites. A Detailed Commentary on the Nomenclature. Hicksville, N. Y.); az 1969. évi bécsi kongresszuson elhangzott egy előadás a holdfelszíni elnevezések „mikronyelvének” szabályairól (C. BORKOWSKI: Syntax and Semantics of Lunese I., a Micro-language for Labeling Topographical Features of the Lunar Surface. 10. Internationaler Kongress für Namenforschung. Wien, 1969. II, 397).

5. Minden eddigi névfajtánál fontosabbak a névkultúra, a nyelvművelés és a gyakorlati élet szempontjából az *intézménynevek*. A névtudománynak elsősorban az a problémája, hogy ezeket a jórészt közszoji kapcsolatokból álló elnevezéseket mikor, milyen határig tekinthetjük tulajdonnévnek (pl. kétségtelen tulajdonnév a *Magyar Tudományos Akadémia*, tulajdonnév *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete*, de vajon tulajdonnév-e *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Nyelvtörténeti és Dialektológiai Osztálya*? Tulajdonnév-e az 1. sz. *Autóközlekedési Vállalat*, a *Budapest Főváros Tanácsa* V. B. stb.?) Mikor szükséges, mikor indokolt, mikor fölösleges az intézménynévben a megkülönböztető névelem; ez a megkülönböztető névelem milyen esetben emlékeztető funkciójú vagy embléma jellegű, mikor tulajdonnév — ezen belül mikor személynév, mikor helynév —, mikor köznévi, mikor jel-

zős szerkezet, mikor egyéb szófajú szó; azaz: mikor és milyen intézménynek lehet és szokás *Petőfi Sándor, Budapest, Egyetértés, Fehér Hattyú, Előre* — esetleg egyéb — típusú nevet adni? Mikor van szükség és egyáltalán szükség van-e olyan „több szintes” elnevezésekre, mint *A Kazinczyról elnevezett Szép magyar beszéd országos versenye* vagy *Az IKARUS Gárdonyi Géza Művelődési Ház „IHAJLA” ifjúsági citerazenekara*? Mindez már nemcsak a névtudomány gondja, hanem az intézményeknek nevet adó hatóságoké, hivataloké is. Az intézmények elnevezésénél felmerül az a kérdés, hogy mennyi információt tartalmazzon a név, milyen mértékben szükséges az intézmény jellegének megváltozását névváltoztatással követni (pl. ha egy gimnáziumot átszerveznek szakközépiskolává, vagy ha egy textilgyár átáll műbörgyártásra); legyen-e és mi legyen a rövidített név, alkossák-e meg ezt mesterségesen, vagy bízzák kialakulását a használatban végbemenő természetes kopásra stb. Mindez tömértelen gyakorlati, hogy ne mondjam, költségkihatással jár: az intézményneveket feliratok, cégtáblák, bélyegzők, cégjelzéses levélpapírok tüntetik fel, ezeket el kell készíttetni, névváltoztatás esetén újakat készíttetni. A nagyközönségnek pedig úgyszólván mindennapos gondja, hogy eligazodjék az intézménynevek között, a betűszók és mozaikszók dzsungelében, hogy megtalálja a keresett intézményt a közületi telefonkönyvben *Allami, Altalános, Budapesti, Egyesült, Fővárosi, Központi, Magyar, Nemzeti, Országos* vagy más címszó alatt, ami sokszor nem annyira információközlő, mint inkább díszítő jelző; hogy helyesen le tudja írni a neveket — előfordult, hogy egy hivatal nem vette át a neki címzett levelet, mert a neve bár félreérthetetlenül, de nem pontosan volt feltüntetve —, nem beszélve az egybeírás vagy különírás, kisbetű vagy nagybetű, netán csupa nagybetű kérdéseiről. A nagyközönség problémája, ha az intézménynév félrevezeti, pl. ha azt várja, hogy a *Csók István Képtárban* Csók István képeit fogja látni. (Vendégkönyvi bejegyzések tanúskodnak erről a csalódásról a székesfehérvári képtárban.) Az intézménynevek nemegyszer sértik a nyelvhelyességet, a névesztétikai érzéket vagy egyszerűen a jó ízlést; az elszigetelt sajtókampányok, amelyek az ilyen nevek ellen indulnak, vagy eredményesek, vagy nem: a *FŐBUHA* meg a *József Attila Kutyakiképző Iskola* nevét megváltoztatták (bár egyáltalán nem biztos, hogy névesztétikai megfontolásból), de a *Grill Internacionál* maradt. Szervezett névtudományi tanácsadásra volna szükség, amilyen az utónévadást, a családnév-változtatást, a települések és utcák elnevezését már régóta segíti.

Ehhez azonban, sajnos, egyelőre kevés a névtani elmunkálát. Az intézménynevekkel fontosságukhoz képest kevés publikáció foglalkozik; nálunk az elvi kérdésekkel mindössze BACHÁT LÁSZLÓ cikke (Az intézménynevek jelentéstani problémái. *NytudÉrt.* 83. sz. 51). Jórészt intézménynevek anyagára épül LADÓ JÁNOS kandidátusi értekezése a magyar mozaikszókról, amelyet 1964-ben védett meg, de kiadatlan maradt. Úgy látszik, hogy a kutatók érdeklődését még leginkább olyan színes, mutatós anyag kelti fel, mint a régi kocsmas és fogadóneveké: ebből a tárgykörből csupán Belgiumban és Hollandiában az 1975–76. években hét tanulmány jelent meg (A. COECK: *Over de herbergen te Aarschot op het einde van de 19de eeuw en de euwwisseling*. Aarschot, 1975.; A. DAWIJNDT: *De herbergen uit de jaren twintig*. Nieuwpoort, 1975.; UÓ.: *Oude herbergenamen uit de Westhoek /19de eeuw/*. Herkomst en betekenis. Bachten de Kupe. 1975, 111; 1976, 81; V. MORRE: *De herbergen in beide Brakels tweehonderd jaar geleden*. Triverius, 1975.; A. VERVENNE: *Oude hoeven, herbergen en molens te Loppem*. Loppem, 1976.; N. KERCKHAERT: *Oude Oostvlaamse herbergenamen*. Gent, 1976.; I. BROUWERS: *Het herbergwezen te Antwerpen in*

verband met opschriften en uithangborden. Aurelia Folklorica. 10. Brussel. 1976.), továbbá cseh és lengyel kocsmanevekről is egy-két cikk (I. VÁVRA: Jména starých hospod. Onomastické práce. 1968, 231; I. KUBĚNKA: Názyv pohostinských podniků v Jaroměři. ZMK. XIV, 675; W. MIODUNKA: Nazwy karczem polskich. Językonawca. 1968, 86). Vendéglátóipari tárgyú POSGAY ILDIKÓ kongresszusi előadása 1978-ban Krakkóban a budapesti kávéház- és eszpresszónevekről (Les noms des cafés à Budapest. XIIIth International Congress of Onomastic Sciences. Cracow, 1978.) és ORSZÁGH LÁSZLÓ egyik névmagyarázata (Astoria. Nyr. XCVI, 364); étterem- és vendéglőnevek írásmódjáról ad tanácsot a Nyelvőr postája 1977-ben (T. U[RBÁN] I[LONA]: Intézménynevek helyesírása. Nyr. CI, 252). Egy-egy német és holland kutató foglalkozott ipari üzemek nevével (J. HARTIG: Namen und Bezeichnungen eisenverarbeitender Werke im nordwestdeutschen Mittelgebirge vor dem Zeitalter der Grossindustrie. 10. Internationaler Kongress für Namenforschung. Wien, 1970. III; J. A. HUISMAN: Nederlandse bedrijfsnamen. Naamkunde. 1969, 321); a cseh G. HOFMANN a nyugat-csehországi mezőgazdasági szövetkezetek nevével (Názyv sloučených jednotných zemědělských družstev v Západočeském kraji. ZMK. XVII, 19) — tudomásom szerint a magyar termelőszövetkezetek névanyagát is összegyűjtötte már ÖRDÖG FERENC. A „különleges tulajdonnevek” iránt különösen fogékony cseh kutatók a vonat nevekre is fölfigyeltek (V. SMILAUER: Jména rychlíků. ZMK. XVII, 555; I. HONL: O jménech vlaků. ZMK. XI, 9) — ez a csoport a tárgy- és helynevekkel is érintkezik. Szlovák cikkek jelentek meg kulturális intézmények: múzeumok, színházak és a pozsonyi *Academia Istropolitana* nevééről (M. POVAŽAJ: O názvoch múzei. Práca. 1975. 27. 10; L. DVONČ: Názyv bratislavských divadiel. Večerník. 1976. 22. 10; V. BLANÁR: Academia Istropolitana. Večerník. 1975. 19. 8). Egy lengyel tanulmány a modern zenei együttesek neveiről szól (K. PISARKOWA: Nazwy nowoczesnych zespołów muzycznych. Onomastica. 1972, 167); a berni kongresszus programjában szerepelt egy fontos politikai problémákat is fessegető előadás az államnevekről (O. BACK: Probleme um Staatennamen. Onoma. XXI, 66).

Mindez nem mondható valami gazdag szakirodalomnak, ha meggondoljuk, mi mindent foglal magában az „intézmény” fogalma, és hányféle intézménytípusnak lehet tulajdonneve: ipari, kereskedelmi és szolgáltató vállalatoknak, iskoláknak, moziknak, könyvtáraknak, kiadóknak, kiállítótermeknek, hangversenytermeknek, rádióadóknak, kórházaknak, gyógyszerházaknak, politikai és társadalmi szervezeteknek, pártoknak, szövetségeknek, kluboknak, sportegyesületeknek, sportlétesítményeknek, továbbá rendezvényeknek, kiállításoknak, versenyeeknek, mozgalmaknak, hadműveleteknek, hadgyakorlatoknak, kitüntetéseknek, díjaknak — a felsorolást le sem lehet zárni, hiszen az élet napról napra létrehoz valami új elnevezést; hogy aztán ez szükséges-e vagy sem, helyes-e vagy sem: erre kellene tudnunk választ adni az intézménynevek alapos és módszeres tanulmányozása alapján.

6. Az áru- és márkaneveket sokan nem igazi tulajdonneveknek, hanem tulajdonnév és köznév közötti átmeneti kategóriának tartják. Erről az elvi kérdésről is érdemes volna vitatkozni — szerintem igazi tulajdonnevek: nem az azonos névvel jelölt, sok ezernyi, milliónyi, mindenben hasonló tárgyaknak, hanem az ezekben realizálódó egyedi szellemi alkotásoknak a tulajdonnevei. Mindenesetre kétségtelen, hogy az áru- és márkanevek vizsgálatá-

ra a névtudomány módszerei a legalkalmasabbak, s azt is megállapíthatjuk, hogy ennek a legfiatalabb névfajtának a kutatása öröndetesen fellendült az utóbbi évtized névtudományában. Nem is csoda, hiszen az árunevek fontosságáról ugyanazt el lehet mondani, mint az intézménynevekről, ráadásul a fejlett ipari társadalom hihetetlen mennyiségben termeli őket (fizetett névkiötlők és komputerek segítségével; a márkanévgyártók tevékenységéről a Névtani Értesítő 2. száma mutat be egy angol újságcikket). Egy 1976-ban az Egyesült Államokban megjelent kétkötetes árunévsszótár nem kevesebb, mint 106 000 nevet tartalmaz, a következő évben kiadott pótlás pedig 13 000-et (E. T. CROWLEY [ed.]: Trade Names Dictionary. Detroit, 1976.; UÓ.: New Trade Names. 1977.). Az új gyártmányok, új árunevek megjelenése mellett a régiek egy része kikerül a forgalomból, lekerül a listáról, idővel feledésbe merül; indokoltnak látszik az árunevek diakronikus vizsgálata is.

Az árunevek alapvető kérdéseivel, tipológiájával foglalkozó irodalmat nálunk MIKÓ PÁLNÉ tanulmánya képviseli (Az árulnevezések kérdéséhez. NytudÉrt. 75. sz. 77). Több hasonló tárgyú publikáció jelent meg a Szovjetunióban (V. A. MOSZKOVICS: Tovarnüje znaki. Onomasztika /Moszkva/. 1969, 251), előadások hangzottak el a legutóbbi névtudományi kongresszusokon (V. SIALM-BOSSARD: Spezifität und Klassifikations-Probleme der Markennamen. XII. Internationaler Kongress für Namenforschung... Bern, 1975.; G. KOSS: Motivationen in der Warennamengebung. XIIIth International Congress of Onomastic Sciences. Cracow, 1978.). Jellegzetessége ezeknek a kutatásoknak, hogy anyaguk gyakran nemzetközi, illetve nem korlátozódik a szerző anyanyelvének névanyagára: szovjet-orosz szerző amerikai árunevekkel, ugyanő örmény szerzővel párosban örmény, orosz és angol, német szerző német és angol árunevekkel foglalkozott (Z. P. KOMOLOVA: Pragmonimü — szloznüje szlova /Na materiale tovarnüh marok SzSA/. Teoreticeszkije voproszü anglijszkoi filologii /lekszikologija/. Gorki 1974, 43; S. A. ASZLANJAN—Z. P. KOMOLOVA: Universzalii pragmonimov /Na materiale armjanszkih, russzkih i anglijszkih torgovüh nazvanij/. Vesztnik obscsesztv. nauk ANArmSzSzR. 1975, 71; R. GLÄSER: Warennamen im Englischen und Deutschen. Namenkundliche Informationen. 1978. Nr. 33.); jellemző egy finn kutató előadásának címe: „Árunevek az integrált Európában” (H. J. HAKKARAINEN: Produktnamen im integrierten Europa. Onoma. XIX, 421). Hazai viszonylatban is tudjuk, milyen sok az idegen hangzású, idegen írásmódú, idegen szóelemekből gyártott árunév, mennyi gondot okoz ez a nyelvművelésnek. Az árunevek kutatása már némi specializálódást is elért. Külön cikkek foglalkoznak bizonyos termékcsoportok, áruféleségek elnevezéseivel, például a sajtnevekkel, a szőlőnevekkel (I. HONL: O tyronymech — názvech sýrů. ZMK. VII, 5; KISS JENŐ: Szőlőnevek. Nyr. CIV, 48). P. BALÁZS JÁNOS a műanyagnevekről írt (Műanyagnevek /damil, terilén, terliszter, banlon, danulon, teflon/. Nyr. XCVIII, 355); hasonló témáról a következő évben német nyelvterületen 347 lapos könyv jelent meg (V. SIALM-BOSSARD: Sprachliche Untersuchungen zu den Chemiefaser-Namen. Bern—Frankfurt/M. 1975.), amely 2700 nevet vizsgál. Itt említhetjük DÖMÖTÖR ÁKOS és FERENCZY GÉZA írását a Nyelvőr postájában az úrhajók elnevezéséről: megállapítják róluk, hogy „gyártmányjelzetek” (Az úrhajók elnevezése. Nyr. XCIV, 499). Jelentéstani típust vizsgál egy német szerző: az árunévként használt tulajdonneveket (pontosabban: személy- és helyneveket) (G. KOSS: Eigennamen als Warennamen. BZN. 1976, 411); termékcsoport és jelentéstani típus „az ennivalókra alkalmazott államnevekről” szóló amerikai cikk tár-

gya (PH. C. KOLIN: *State Names Applied to Foods*. Names. XXVII, 71). Végül megjelentek már egyes áru- és márkanevekről is cikkek: a *Zsiguli*-ről a Szovjetunióban (S. Z. BAHTIEV: *Zsiguli*. Russzkaja Recs. 1970, 101), a köznevesült *zsilett*-ről ORSZÁGH LÁSZLÓnak a névtudományt is gazdagító szótörténeti sorozatában (*Zsilett*. Nyr. XCVIII, 502).

7. Ezzel elérkeztünk a határterületekhez: azokhoz a fogalmi kategóriákhoz, amelyeknek nomenklatúrája a tulajdonnéviség szempontjából vitatott ugyan, vizsgálatuk mégis érdekelheti a névtudományt. A népnéveket például oly sok helyen tekintik tulajdonnévnek, hogy az *Onoma* bibliográfiában külön rovat van az „etnonímiának”. Magyar felfogás szerint a népnévek közszók, mégpedig kettős szófajúak: főnevek és melléknevek. Csak a tisztán főnévi törzs- és nemzetségeket számítjuk a tulajdonnevek közé. Az utóbbi években LIGETI LAJOS (*Gyarmat és Jenő*. *NytudÉrt.* 40. sz. 230; Régi török eredetű neveink. MNy. LXXV, 129, 259) és BALÁZS JÁNOS (*A magyar nemzetfogalom nyelvtörténeti előzményei*. MNy. LXX, 291) foglalkozott ezekkel. SZÉKELY GYÖRGY pedig összegezte Németh Gyula korábbi kutatásait a magyar törzsnevekről. (*Törzsek alkonya — népek születése /Közép- és Kelet-Európa a magyar honfoglalás után/. Századok. 1976, 415). A témához tartozik, bár nem névtani szemszögű VÉRTES EDIT tanulmánya a magyar nyelvben használatos népnévekről (*Nyelvrokon népek nevérol népnéveink rendszere alapján*. Nyr. CIII, 268).*

Bizonyos szempontból tulajdonnévszerűek a hónapnevek és a hétnapjainak nevei: német, cseh, oszét és szamojéd elnevezéseket magyaráltak (F. MAINZINGER: *Unsere Monatsnamen*. *Der Bergfried /Rothenburg o. d. T./*. 1967.; Uő.: *Die Namen unserer Wochentage*. Uo.; E. MEHL: *Vom „Weidemonat” zum „Wonnemonat”*. *Sprachwart Stuttgart*. 1968, 36; Z. MASARIK: *Zur spätmittelalterlichen Wortgeographie*. *Die Wochentagsnamen der deutschen Kanzleisprache d. 14—16. Jhs. i. Mähren*. *Zs. f. Mundartforschung*. 1968, 281; J. KNOBLOCH: *Das Problem der deutschen Monatsnamen*. *Onoma*. XIX, 518; B. KOUDELA: *Jak vznikla jména měsíců?* *Průboj*. 1970. 26. 9; Uő.: *Jména dní v týdnu*. *Průboj*. 1970. 9. 5; V. I. ABAEV: *The Names of the Months in Ossetic*. *Festschrift Henning*. London, 1970.; MIZSER LAJOS: A hónapok elnevezései a szamojéd nyelvekben. *NyK*. LXXVII, 175); a magyar népi ünnepnevekről BÁLINT SÁNDOR (*Népi ünnepneveink világából*. MNy. LXXI, 82), a magyaros hónapnevekről ERDŐDI JÓZSEF írt (*Időszámításunk /A magyaros hónapnevek ügyében/. MNy. LXXIII, 49). Terjedelmes tanulmányok jelentek meg a szelék szerb-horvát és orosz nyelvjárási neveiről (V. MIHAJLOVIĆ: *Srpskohrvatski nazivi vetrova*. *Prilozi proučavanju jezika*. 1966, 99; O. A. ZAIKINA: *Nazvanija vetrov, motivirovannuje geograficeszskimi terminami i toponimami, v govorah russzkogo Szevera*. *Voproszű Toponimiki*. 1976, 131).*

Nem találkoztam még olyan munkával, amely a történelmi események állandósult elnevezéseivel foglalkozott volna. KÁROLY SÁNDOR szerint „Elvileg semmi akadály nincs annak, hogy események megnevezését is tulajdonnévnek tekintsük (*Nagy Honvédő Háború, Októberi Forradalom, Budavár visszavétele* stb.). Ezek struktúrájukban alig különböznek az olyanoktól, mint *Magyar Tudományos Akadémia, Művelődésügyi Minisztérium*, sőt erősebb a sűrítő jelleg bennük, mint az utóbbiakban, ami pedig a lexikológiai kapcsolat feltételei közé tartozik. (*Budavár visszavétele* is sűrített kifejezés, mert többször is visszavettük Budavárát, de ez az elnevezés az 1686-i dátumhoz fűződik.) Hogy az ilye-

neket mégsem tekintjük tulajdonneveknek, annak az az oka, hogy nem alakult ki nekik megfelelő névadási rendszer.” (Általános és magyar jelentés. Bp., 1970. 114.) Úgy vélem, ha valaki vállalkozna az „e s e m é n y n e v e k” összegyűjtésére, csak kirajzolódna valamiféle névadási rendszer körvonalai, nevezetesen: a hely vagy idő megjelölésének szerepe (*a mohácsi vész, az Októberi Forradalom*), ennek metonimikus önállósulása (*Mohács, Október*) és egyéb típusok (*a tatárjárás, a népek csatája* stb.).

Utoljára hagytam a könyvek, folyóiratok, irodalmi és művészeti alkotások címeit. Ezeknek tulajdonnév jellege vitathatatlan ugyan, vizsgálatuk módja azonban meglehetősen kiesik a névtudomány köréből, inkább stilisztikai megközelítést igényel — ilyen KOVALOVSKY MIKLÓS cikke (A cím stilisztikája. *NytdÉrt.* 83. sz. 326) és D. BERENCSI MARGITÉ (Szabó Lőrinc cím-adása a Tücsökzenében. *MNy.* LXXIV, 464). DEME LÁSZLÓ — aki különben a címeket „csak félig-meddig, mintegy átmeneti csoportként” sorolja a tulajdonnevek közé — megkülönböztet állandó és alkalmi címeket: alkalmiak, egyediek, egyszerűek a könyvek, versek, cikkek stb. címei, „Állandó cím az újságoké, hetilapoké, folyóiratoké. Ezeket közösen jellemzi, hogy több vagy éppen sok szám címeként használatosak, szerkesztőségük van, mintegy *i n t é z m é n y* áll mögöttük”, „Az állandó címeket az *i n t é z m é n y n e v e k* mintájára írjuk” (Helyesírási rendszerünk logikája. *MNyTK.* 110. sz. 28, 29. A kiemelés tőlem: én is hajlamos vagyok az újság- és folyóiratcímeket, valamint a könyvsorozatok, állandó rovatok, rendszeres rádió- és televízióműsorok címeit intézménynévnek tekinteni, vö. A tulajdonnév funkciója és jelentése 101, 102). Az átmeneti és bizonytalan hovatarozású névfajták, köztük az ünnep- és eseménynevek, az állandó és alkalmi címek, a márka- és árunevek helyesírási problémáit vizsgálja TIMKÓ GYÖRGY tervtanulmánya a kis- és nagybetűk használatáról, amelyet az MTA Helyesírási Bizottsága 1974. június 21-én vitatott meg. (vö. *MNy.* LXXIV, 480, LXXVI, 472) — ez is mutatja, milyen alapos névtudományi előmunkálatokra van szükség ilyen mindennapos helyesírási kérdés szabályozásához.

8. Ezzel végére értem ennek az áttekintésnek, amelyet főként a legutóbbi névtudományi konferenciánk óta eltelt bő évtized szakirodalmáról próbáltam adni, kihálaszván a publikációk tengeréből azokat, amelyek „egyéb tulajdonnévfajtákkal” foglalkoznak. Látnivaló, hogy módszeres kutatási irányzatokról alig lehet szó, még az olyan névfajták vizsgálatának területén sem, amelyeknek nagy a gyakorlati jelentősége; úgyszólván minden „egyéb” tárgyú névtani dolgozatot kezdeményezésként kell üdvözlönnünk, amely folytatásra, kibontakoztatásra vár. A Névutató Munkaközösség 1979. évi nyíregyházi tanácskozásán olyan megállapítások hangzottak el, amelyek a magyar névtudományi kutatások megrekedését, stagnálását, sőt visszaesését panaszolták. Mostani konferenciánk három napjának kell válaszolnia rá, hogy ez valóban így van-e; az utolsó napirendi pont előadója csak annyit fűz hozzá, hogy ha nem pusztán egy túlfuttatott divathullám lecsendesüléséről van szó, a névtudomány pangásának oka lehet egyoldalúsága, helyesebben kétoldalúsága: csaknem kizárólagos koncentrálódása a személynevekre és a helynevekre, ami hovatovább egyhangúsággal fenyeget. Ez pedig nemcsak a magyar névtudományban van így. Az egyik legtekintélyesebb folyóirat, a francia *Revue Internationale d'Onomastique* 1974-től fölvette a kizáró jellegű „Noms de lieux — noms de personnes” alcímet, majd néhány évi halódás után megszűnt. Talán a Zpravodaj Místopis-

né Komise ČSAV című cseh folyóirat az egyetlen, amely viszonylag nagy számban közöl „egyéb” tárgyú cikkeket, akár tornyokról vagy tankokról, akár vasúti járatokról vagy sajtféléről legyen is szó.

A magyar névtudomány további fejlődése érdekében remélem, hogy ennek az előadásnak sikerült érdeklődést kelteni a tulajdonnevek világának elhanyagolt területei iránt, ötleteket adni nálunk még nem vizsgált témákhoz és biztatni, ösztönözni a kollégákat a már tervbe vett vagy megkezdett kutatások folytatására, az eredmények közzétételére, ami az egész tudományág gazdagodását szolgálja.

J. SOLTÉSZ KATALIN